

УДК 339.561

Островська Н.Д.*ostrovskand@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1802-7282**к.пед.н., доц., доцентка кафедри гуманітарної освіти і туризму,**Відокремлений підрозділ Національного університету**біоресурсів і природокористування України**«Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани***Луговий Б.В.***lygovi78@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-0460-5309**к.і.н., доц., завідувач кафедри гуманітарної освіти і туризму,**Відокремлений підрозділ Національного університету**біоресурсів і природокористування України**«Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани*

ІНСТРУМЕНТИ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗИ

***Анотація.** Повномасштабна війна призвела до істотної дестабілізації функціонування та розвитку туристичної галузі України. У статті аналізуються питання відновлення туристичної галузі економіки України в умовах глибокої кризи, обумовленої повномасштабною війною. У фокусі уваги – відновлення та активізація безпосередньо екскурсійної діяльності в туризмі як достатньо важливого елементі в системі туристичного комплексу країни, її регіонів, туристичних дестинацій. Вказано на те, що туризм став тією галуззю, яка чи не найбільшою мірою постраждала в підсумку повномасштабної війни, адже вона призвела до втрати сегмента в'їзного туризму та різкого скорочення обсягів внутрішнього туризму. При тому екскурсійна діяльність може стати вагомим внутрішнім чинником активізації попиту на внутрішньому туристичному ринку. Метою дослідження визначено наукове обґрунтування дієвих та ефективних інструментів і засобів державної політики стимулювання розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності в Україні в умовах кризи у туристичній галузі. Виокремлено інструменти державної політики стимулювання розвитку підприємництва в екскурсійній діяльності у загальній системі заходів із відновлення галузі туризму в нашій країні. Доведено, що відновлення екскурсійної діяльності на ряді територій України буде можливим вже після війни, однак на більш безпечних територіях слід докласти зусиль для активізації підприємництва в цьому виді економічної діяльності. Визначено, що інструментарій державної політики стимулювання розвитку підприємництва в екскурсійній діяльності має бути зорієнтований на вирішення двох провідних завдань: (1) розвиток підприємницької ініціативи в туристично-екскурсійній діяльності; (2) формування цілісного туристичного комплексу, де екскурсійна діяльність відіграє системоутворюючу роль. Зроблено висновок, що розвиток підприємництва в екскурсійній діяльності потребує належної державної підтримки та ефективного регулювання в цілях комплексного і збалансованого розвитку, реалізації цілей і завдань у системі функціонування і туристичного комплексу, і національного господарства країни та її регіонів.*

Ключові слова: туризм, туристичний сектор, туристичні послуги, екскурсійна діяльність, туристичний бізнес, підприємницька діяльність, війна, криза, стимулювання розвитку, інструменти політики стимулювання.

Ostrovska Nadija

ostrovskand@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1802-7282

Ph.D., Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Humanitarian Education and Tourism, Separated Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”, Berezhany

Luhovyi Bohdan

lygovi78@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-0460-5309

Ph.D., Associate Professor, Head at the Department of Humanities Education and Tourism, Separated Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”, Berezhany

POLICY INSTRUMENTS FOR PROMOTING THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE FIELD OF EXCURSION ACTIVITIES IN UKRAINE IN CRISIS CONDITIONS

Abstract. *The full-scale war led to a significant destabilization of the functioning and development of the tourism industry in Ukraine. The article analyzes the issue of re-establishing the tourism industry of the Ukrainian economy in the conditions of a deep crisis. The focus of attention is on the re-establishment and revitalization of excursion activities in tourism as a fairly important element in the system of the tourist complex of the country, its regions, and tourist destinations. It is pointed out that tourism has become the industry that suffered almost the most as a result of the full-scale war, because it led to the loss of the inbound tourism segment and a sharp reduction in the volume of domestic tourism. At the same time, excursion activities can become a significant internal factor in stimulating demand in the domestic tourist market. The purpose of the study is to determine the scientific substantiation of effective and efficient tools and means of the state policy of stimulating the development of entrepreneurship in the field of excursion activities in Ukraine in the conditions of the crisis in the tourism industry. It is argued that the state policy of promoting the development (and often legalization) of business in excursion activities can serve as a powerful factor in the activation of entrepreneurship as such, the development of tourism, as well as the employment of the population, the advancement of rural, remote areas, etc. The tools of the state policy of promoting the development of entrepreneurship in excursion activities in the general system of measures for the re-establishment of the tourism industry in our country have been determined. It has been proven that the re-establishment of excursion activities in a number of territories of Ukraine will be possible already after the war, however, in safer territories, efforts should be made to activate entrepreneurship in this type of economic activity. It was determined that the toolkit of the state policy of promoting the development of entrepreneurship in excursion activity should be oriented towards the solution of two leading tasks: (1) the development of entrepreneurial initiative in tourism and excursion activity; (2) formation of a complete tourist complex, where excursion activities play a system-forming role. It was concluded that the development of entrepreneurship in excursion activities requires proper state support and effective regulation for the purpose of comprehensive and balanced development, implementation of goals and objectives in the functioning system of the tourist complex, and the national economy of the country and its regions.*

Key words: grants, EU Grants, URBAC, grants for cities, grants for communities, program
Key words: tourism, tourism sector, tourist services, excursion activity, tourism business, entrepreneurial activity, war, crisis, development promotion, promotion policy tools.

JEL Classification: D10, E27, L83

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-11-2>

Постановка проблеми. Як відомо, повномасштабна війна призвела до істотної деградації функціонування та розвитку туристичної галузі України. Це закономірно, коли практично на постійних засадах існують реальні загрози життю і здоров'ю туристу. У таких умовах збереглися лише окремі сегменти внутрішнього ринку та здебільшого наступні види туризму: розважальний, подієвий, науково-пізнавальний, гастрономічний, спортивний туризм, шоп-тури і т. п. Іншими словами, це види туризму, що меншою мірою прив'язані до конкретного місця перебування, а все більше стосуються подорожей, відвідування нових міст та місць. Такі види туризму тісно пов'язані саме з екскурсійним обслуговуванням.

Отже, державна політика стимулювання бізнесу (а часто – легалізації) в екскурсійній діяльності може слугувати потужним чинником активізації підприємництва як такого, розвитку туризму, сільських, віддалених територій, а також збільшення зайнятості населення.

Треба додати, що розвиток бізнесу (підприємництва) в екскурсійній діяльності завжди є одним із пріоритетних завдань держави. Від чисельності бізнес-структур і раціонального їх розміщення як у просторовому, так і у функціональному аспектах залежать обсяги туристичної діяльності в країні, масштаби зайнятості, надходження до державної казни та місцевого бюджету, міра задоволеності потреб населення. В іншому разі пригнічується конкуренція та зростає монополізація економіки, її галузей та видів економічної діяльності з усіма відповідними негативними наслідками, як-от – погіршення якості послуг, підвищення цін, концентрації господарських ресурсів і капіталу в обмеженій чисельності населення з подальшим розшаруванням доходів і якості життя, ін. Навпаки, розвиток бізнесу і приватного підприємництва слугує природним регулятором і стримувачем процесів монополізації, забезпечує демократизацію суспільства і формування потужного середнього класу.

Як показує світовий досвід, стимулювання ділової активності та підприємницької ініціативи в екскурсійній діяльності стимулює і безпосередньо супроводжує розвиток туризму в країні назагал. Попри те, тут створюється значна додана вартість, а також розвиваються сфери туристичної діяльності, наділені фак-

торними конкурентними перевагами, включно з унікальними можливостями, що надаються через геоелекономічні, суспільно-політичні та інші особливості функціонування і розвитку туристичного комплексу національної економіки України, її регіонів та конкретних туристичних дестинацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні і прикладні засади організації та здійснення туристичної, в тому числі екскурсійної, діяльності, а також формування й реалізації державної політики стимулювання її розвитку достатньо комплексно пропрацьовані у публікаціях Л. Безуглої, Т. Куваєвої, Т. Герасименко [2], В. Грановської, В. Бойка [4], О. Мельниченка [8] та інших дослідників.

Розвиток туризму значною мірою базується на державній політиці стимулювання розвитку малого туристичного бізнесу, іншими словами – підприємництва в туризмі. Важливо, аби розвивалася підприємницька діяльність у всіх видах та секторах підприємництва у цьому виді економічної діяльності, у т. ч. у сфері екскурсійної діяльності. Дані аспекти розкрито в результатах досліджень таких вітчизняних науковців, як В. Бойко, А. Ключник, Л. Півньова [3], Р. Лупак [6], А. Охріменко [9] та ін.

Аспекти менеджменту на рівні профільних органів державного регулювання та стимулювання розвитку підприємства в туристичній діяльності та в екскурсійній діяльності поглиблені у працях Н. Іванченка [5], Ю. Алексєєвої [1], Т. Ткаченка, О. Гладкого, В. Жученка [10] та ін. дослідників.

Водночас значною мірою невирішеною, а, відповідно, актуальною, частиною досліджень в аналізованій сфері залишаються подальші пошукування відносно питань у теорії та практиці стимулювання розвитку підприємництва в сфері екскурсійної діяльності у туризмі через використання механізмів та інструментів проактивної політики, які все ще залишаються невирішеними, особливо з урахуванням стагнації туристичної галузі України в умовах повномасштабної війни.

Постановка завдання. Основним завданням статті є наукове обґрунтування дієвих та ефективних інструментів і засобів державної політики стимулювання розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності в Україні в умовах кризи в туристичній галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після розв'язання повномасштабної війни вітчизняний туризм зазнав критичного спаду і лише з літа 2022 р. почав поступово відновлювати свої позиції. Однак у 2023 р. обсяги туристичної діяльності не перевищували 20–50 % докризових у залежності від регіону країни. Відповідно, така діяльність також зазнала глибокої кризи. Першими відновили екскурсійну діяльність області Західної України, де було безпечніше і де опинилися сотні тисяч внутрішніх переселенців, які, окрім первинних потреб, вимагали і пізнання місцевої культури, історії, природи цих територій, врешті-решт психологічної розради.

У центральних та північних регіонах України також почалося певне пожвавлення екскурсійної діяльності, хоча й у значно менших об'ємах, відповідно, значна частина екскурсиводів і туристичних гідів втратили роботу. Щодо східних та південних регіонів України, то, беззаперечно, що натеper провадити тут екскурсійну діяльність практично неможливо через пряму загрозу життю і здоров'ю як туристів, так і самих гідів. Однак навіть у постійно обстрілюваному ворогом Харкові та деяких інших містах півдня і сходу країни екскурсії все ж відбуваються.

Зрозуміло, що відновлення екскурсійної діяльності на низці територій України стане можливим вже після війни, проте на більш безпечних територіях слід прагнути до активізації підприємництва у даному виді економічної діяльності і це сприятиме як зайнятості та збільшенню доходів місцевого населення, так і відновленню туризму, а також збільшенню обсягів регіональних економік та національної економіки країни назагал.

Слід вказати: екскурсійна діяльність в Україні й до війни характеризувалася значною тінізацією (на прикладі областей Карпатського регіону), що, беззаперечно, негативно для розвитку підприємництва у цьому виді діяльності (табл. 1).

Зокрема, за інформацією державної статистики, у 2020 р. у Закарпатській області функціонувало лише 2 ФОПи – суб'єкти екскурсійної діяльності; в Івано-Франківській – 5 од.; у Львівській – 49 од.; у Чернівецькій – 2 од. Отож, активність розвитку бізнесу в цьому виді господарювання не можна вважати високою. Щоправда, ми вважаємо, що реальний стан справ не відповідає такій картині.

Вважаємо, що інструментарій державної політики стимулювання розвитку підприємництва в екскурсійній діяльності має орієнтуватися на вирішення двох провідних завдань: розвиток підприємницької ініціативи у туристично-екскурсійній діяльності; формування туристичного комплексу, де екскурсійна діяльність відіграє системоформуючу роль (рис. 1).

Організаційно-економічним підґрунтям для забезпечення позитивних структурних зрушень та інституціональних реформ із наслідками більш ефективного функціонування і використання потенціалу розвитку ринку підприємництва у секторі екскурсійної діяльності є впровадження необхідного для цього організаційно-економічного механізму. Такий механізм складається з сукупності заходів, важелів та інструментів впливу організаційного й економічного змісту, за допомогою яких реалізуються цілі і завдання усіх суб'єктів ринку – держави, територіальних громад, суспільства, економічних агентів та населення.

Таблиця 1

**Чисельність ФОП – суб'єктів туристичної діяльності
за областями Карпатського регіону України у 2017–2021 рр.**

Показники	Роки					2020 / 2017	
	2017	2018	2019	2020	2021	%	+/-
Закарпатська область							
Суб'єкти екскурсійної діяльності, од.	1	2	2	2	...	2,0 р.	+1,0
Івано-Франківська область							
Суб'єкти екскурсійної діяльності, од.	9	9	5	5	...	55,6	-4,0
Львівська область							
Суб'єкти екскурсійної діяльності, од.	26	39	47	49	...	188,5	+23,0
Чернівецька область							
Суб'єкти екскурсійної діяльності, од.	3	1	2	2	...	66,7	-1,0

Рис. 1. Інструментарій державної політики розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності в Україні

Джерело: авторська розробка

Організаційна складова механізму включає систему методів, прийомів та інструментів впливу на розвиток підприємництва у сфері екскурсійної діяльності як на стадії становлення, так і в ході життєдіяльності, а економічна – комплекс методів і засобів впливу на економічні процеси та їх регулювання, вона об'єднує відтворення туристично-екскурсійного продукту, капіталу та ресурсів. Оптимальне поєднання елементів організаційно-економічного механізму зумовлює досягнення його основної мети – створення середовища, сприятливого для розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності і задоволення потреб населення (відвідувачів, туристів) у туристичних послугах, збільшення обсягів ВРП та ВВП, наповнення бюджетів, здатності суб'єктів ринку туристичних послуг протидіяти впливу негативних факторів, оперативного реагування на зміни у внутрішньому і зовнішньому ринковому середовищі.

Імплементация заходів організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності в Україні дозволить перетворити туризм на сучасну прибуткову і конкурентоспроможну індустрію, що забезпечує, з одного боку, широкі можливості для задоволення потреб громадян, а, з іншого, – значний вклад у національну економіку. Відповідно до цього розвиток підприємництва у сфері екскурсійної діяльності повинен мати чітко визначену місію та завдання функціонування і зростання, які можуть бути представлені у вигляді концептуальної моделі цілей.

Важливою складовою довгострокової програми розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності є створення ефективної системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців для туристично-екскурсійного ринку. Для забезпечення ефективної кадрової роботи доцільним є створення на регіональному рівні спеціалізованого елементу системи освіти – освітньо-консультаційного центру з місією формування навчального і науково-дослідного середовища в туризмі і суміжних із ним видах економічної діяльності, надання повного циклу сучасної безперервної освіти на базі унікальних програм, розвитку зв'язків між суб'єктами ринку праці, туристичними компаніями, державними відомствами в межах підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації персоналу суб'єктів ринку туристичних послуг.

Роль держави полягає не лише у створенні сприятливого середовища, розбудові інфраструктури та розробці і реалізації відповідних програм розвитку комплексу туристичних послуг та його екскурсійного обслуговування. В сучасних умовах держава має частково взяти на себе й функцію маркетингово-інформаційної підтримки просування вітчизняних екскурсійних послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Саме тому необхідною умовою ефективного розвитку підприємництва у сфері екскурсійної діяльності є створення системи інформаційної його підтримки шляхом організації туристичного інформаційно-координуючого центру з відповідним набором функцій. В основу концепції створення та функціонування таких центрів слід закладати ідею про постійний інформаційний обмін між туристичними підприємствами, суб'єктами господарювання у суміжних сферах бізнесу, органами влади, представниками ЗМІ, структурами, які займаються розробкою регіональних проектів та програм, бізнес-консультантами.

В організаційну структуру центру повинно входити два основних підрозділи: аналітики і з питань співробітництва. Такі центри можна розглядати не тільки як суб'єкт інформаційної підтримки та екскурсійної діяльності в сфері туризму, але і як господарюючий суб'єкт, що пропонує на ринку власні послуги, до прикладу, – інформаційні для обмеженого переліку споживачів. Це дозволяє диверси-

фікувати пропозицію послуг туризму, збільшивши, таким чином, валовий продукт.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах повномасштабної війни як вітчизняний туризм, так і з ним екскурсійна діяльність істотно занепали і це стало негативним не тільки для економіки і її підприємницького сектора, але й для місцевого населення, підприємців, суб'єктів господарювання тощо. Відновлення екскурсійної діяльності на низці територій України стане можливим вже після війни, проте на більш безпечних територіях слід прагнути до активізації підприємництва у даному виді економічної діяльності. Інструментарій державної політики стимулювання розвитку підприємництва в екскурсійній діяльності має орієнтуватися на вирішення двох провідних завдань: (1) розвиток підприємницької ініціативи у туристично-екскурсійній діяльності; (2) формування цілісного туристичного комплексу, де екскурсійна діяльність відіграє системну роль.

Екскурсійна діяльність є однією з системомоформуючих у межах функціонування та розвитку туризму, а туризм, свою чергою, відноситься до пріоритетних секторів системи національного господарства та багатьох регіональних економік, особливо регіону українських Карпат. Аргументами на користь цього є приналежність до реального сектора економіки, забезпечення високопродуктивної зайнятості і задоволення потреб значної частини населення, створення і реалізація кінцевого продукту з високим рівнем доданої вартості, креативність екскурсійної діяльності та високий потенціал розширення обсягу ринку і його сегментів, створення сприятливого середовища для залучення інвестицій і стимулювання суміжних видів економічної та туристичної діяльності. За рахунок цього розвиток підприємництва в екскурсійній діяльності потребує належної державної підтримки та ефективного регулювання в цілях комплексного і збалансованого розвитку, реалізації цілей і завдань у системі функціонування і туристичного комплексу, і національного господарства країни та її регіонів.

Перспективи подальших досліджень у даній сфері стосуються обґрунтування обсягів та джерел формування ресурсного забезпечення реалізації інструментарію державної політики стимулювання розвитку екскурсійної діяльності в Україні загалом та на провідних туристичних дестинаціях зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Ю.В. Державне регулювання соціального туризму в Україні. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2009. № 1. С. 182–191.
2. Безугла Л., Куваєва Т., Герасименко Т. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні та Європі. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-3>
3. Бойко В.О., Ключник А.В., Півньова Л. В. Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2020. № 3. С. 213–222.
4. Грановська В.Г., Бойко В.О. Функціонування екоготелів в Україні як чинник активізації підприємницької діяльності. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 57–65.
5. Домбровська С.М. Державне регулювання туристичної галузі України : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2016. 196 с.
6. Іванченко Н.М. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>
7. Лупак Р.Л. Оцінювання формування конкурентних переваг туристичних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3. С. 189–194.
8. Морозова О.С., Морозов О.В., Волочнюк Є. Г. Розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в умовах змін клімату в південному регіоні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 28. Ч. 2. С. 42–48.
9. Мельниченко О.А. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків : НУЦЗУ, 2017. 153 с.
10. Охріменко А.Г. Досвід європейських країн фінансування туризму. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2014. № 34. С. 160–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_20
11. Ткаченко Т., Гладкий О., Жученко В. Рекреаційний туризм: диверсифікація продуктового портфеля. *Scientia Fructuosa (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2021. № 138 (4). С. 81–90.

REFERENCES

1. Aleksieieva Yu. V. (2009), Derzhavne rehulivannia sotsial'noho turyzmu v Ukraini, *Zbirnyk naukovykh prats' NADU*, no. 1, pp. 182–191.
2. Bezuhla L., Kuvaieva T., Herasymenko T. (2022), Problemy ta perspektyvy rozvytku inkluzyvnoho turyzmu v Ukraini ta Yevropi, *Ekonomika ta suspil'stvo*, no. 43, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-3>
3. Bojko V. O., Kliuchnyk A. V., Pivn'ova L. V. (2020), Zmitsnennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv ekolohichnoho (zelenoho) turyzmu, *Visnyk Khersons'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, no. 3, pp. 213–222.
4. Hranovs'ka V. H., Bojko V. O. (2020), Funktsionuvannia ekohoteliv v Ukraini iak chynnyk aktyvizatsii pidpriemnyts'koi diial'nosti, *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 57–65.
5. Dombrovs'ka S. M. (2016), Derzhavne rehulivannia turystychnoi haluzi Ukrainy : monohrafiia, NUTsZU, Kharkiv, Ukraine, 196 p.
6. Ivanchenko N. M. (2015), Problemy ta perspektyvy rozvytku rekreatsijnoho turyzmu, *Efektivna ekonomika*, no. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>
7. Lupak R. L. (2016), Otsiniuvannia formuvannia konkurentnykh perevah turystychnykh pidpriemstv, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, no. 3, pp. 189–194.
8. Morozova O. S., Morozov O. V., Volochniuk, Ye. H. (2019), Rozvytok rekreatsijno-turystychnoi diial'nosti v umovakh zmin klimatu v pivdenному rehioni Ukrainy, *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, is. 28, p. 2, pp. 42–48.
9. Mel'nychenko O. A. (2017), Osoblyvosti rozvytku industrii turyzmu v Ukraini : monohrafiia, NUTsZU, Kharkiv, Ukraine, 153 p.
10. Okhrimenko A. H. (2014), Dosvid ievropejs'kykh krain finansuvannia turyzmu, *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii: Mizhnarodni vidnosyny*, no. 34, pp. 160–167, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_20
11. Tkachenko T., Hladkyj O., Zhuchenko V. (2021), Rekreatsijnyj turyzm: dyversyfikatsiia produktovoho portfelia, *Scientia Fructuosa (Visnyk Kyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu)*, no. 138 (4), pp. 81–90.

Стаття надійшла до редакції
28 липня 2024 року